

VPLYV SOCIALISTICKEJ INDUSTRIALIZÁCIE NA OCHRANU PRÍRODY A ČLOVEKA

Táto stať bola spracovaná ako výsledok čiastkových záverov sociologického výskumu Program sociálneho rozvoja poľnohospodárskych podnikov okresu Nitra, ktorý je nedeliteľnou súčasťou Modelu rozvoja poľnohospodárstva a výživy okresu Nitra. Výskum bol zameraný na jednotlivé podniky, t. j. JRD, SPP a Agrokomplex, na rozvoj účelových sociálnych činností, podmieňujúcich vytváranie pracovných a životných podmienok nevyhnutných pre iniciatívny výkon a reprodukciu pracovnej sily, na roky 1980, 1981—1985, 1986—1990, a to v nadväznosti na vlastnú ekonomiku a bezprostredné okolie podniku.

Otázkami ochrany prírody sa doposiaľ zaoberali predovšetkým vedeckí pracovníci v oblasti prírodných vied. Proces industrializácie kladie do popredia druhú stránku ochrany prírody — spoločenskú stránku. Je tomu tak preto, lebo človek sa s vplyvom okolitého prostredia stretáva v presne vymedzenom spoločenskom rámci, predovšetkým vo svojom bydlisku, na svojom pracovisku. Vplyv životného prostredia pociťujeme dočasne vo voľnom čase, v čase cestovania a oddychu. Človeka dnešnej našej dediny v rozhodujúcej miere ovplyvňujú aj také skutočnosti ako je obchod, doprava a sieť služieb. Človek dostáva svoje životné prostredie pod svoju nadvládu, mení ho podľa svojho, dáva mu určitý poriadok, pretvára ho vo svoj prospech. Pretváranie prírody, jej postavenie do služieb človeka je teda zákonité.

INDUSTRIALIZÁCIA POĽNOHOSPODÁRSTVA V NOVOM PROSTREDÍ

Analýza predpokladá, že poľnohospodárska výroba sa bude rozvíjať v 18 JRD a šiestich ŠPP. Rozvoju výroby sa bude adekvátne prispôsobovať rozvoj životných podmienok, ako dôležitý faktor stabilizácie. Súčasný stav životných podmienok v okrese ukázal na naliehavosť postupného dobudovania predovšetkým predškolských zariadení, obchodnej siete, kultúrnych domov a osvetových zariadení, technickej infraštruktúry, zdravotníckych zariadení, bytov a dopravnej siete.

Zároveň s industrializáciou sa nielen koncentrujú poľnohospodárske výrobné prostriedky do veľkých podnikov, ale stávajú sa rozmanitejšími aj spoločenské styky, spoločenské podmienky. Stráca sa izolovanosť len prírodou obklopeného hospodárenia, a mizne taký typ hospodára, ktorý sa stretáva so svojimi partnermi len na trhu pri predaji a kúpe. V jednotných roľníckych družstvách a štátnych majetkoch rastie podiel služieb v jednotlivých pracovných procesoch, zvyšuje sa počet osôb, ktoré sa zaoberajú prepravou materiálov potrebných pre výrobu, opravami i udržiavaním výrobných prostriedkov, ktoré sa starajú o ochranu rastlín a o zdravie zvierat.

Pracovníkov v rastlinnej a živočíšnej výrobe obklopuje spoločenské prostredie prevažne v koncentrovanej forme a má na nich intenzívnejší vplyv ako predtým. Tento vplyv je prirodzene vzájomný. Na spoločenský vplyv musí reagovať každý jednotlivý výrobca a vo väčších výrobných jednotkách (JRD, ŠM) to robia všetci pracujúci. Technika, riadenie i spôsob poľnohospodárskej veľkovýroby, vrátane poľnohospodárskeho obyvateľstva, sa na celospoločenskej úrovni organicky prelína s celým národným hospodárstvom, s jeho odvetvami, so všetkými vrstvami spoločnosti a s jej členmi.

Spoločenská reakcia poľnohospodárskeho pracovníka sa prejavuje predovšetkým v tom, že z jednotlivých výrobných faktorov utvára uzatvorenú sústavu: rastlinné a živočíšne produkty vyrába pomocou organizačných metód a riadenia, ako aj technológie podobnej priemyslu. To vyvoláva nepretržitosť poľnohospodárskej práce, systematickosť vykonávaných prác a zmierňovania závislosti od prírodných vplyvov.

Uzatvorená technológia vytvára jednotný refazec. Aj keď stále väčšiu časť prác je potrebné vykonať nie na poli, ale v umele vytvorenom výrobnom prostredí, napriek tomu sa v poľnohospodárskom výrobnom procese uskutočňuje svojrázna rovnováha biologických, chemických a technických prvkov. Táto rovnováha priaznivo ovplyvňuje aj prostredie.

Cieľavedomé komplexné riešenie životného prostredia má s procesom industrializácie poľnohospodárstva nesmierny význam a príťažlivosť pre mládež. Je priaznivejšie aj z hľadiska zdravia spoločnosti, pretože väčší počet ľudí sa nachádza v menej zasiahnutých poľnohospodárskych oblastiach. Výroba, preprava a nové podmienky dedinského života prinášajú mestský vzduch (z hľadiska znečistenia) aj na dedinu, do poľnohospodárstva. Napriek tomu ľudia žijúci na dedine trpia menej znečistením životného prostredia ako obyvateľstvo veľkých miest.

Moderné riadenie a budovanie industrializovaných veľkovýrobných podnikov môžu účinnejšie zmenšovať škody na životnom prostredí, pretože koncentrované využívanie výrobných prostriedkov znamená menšie znečistenie prostredia ako využívanie menej výkonných a rozptýlených strojov.

Analýza súčasného stavu na JRD Sládečkovce, Mojmírovce, Hostie ale aj Agrokomplexu Nitra potvrdila, že menšiu škodu pokiaľ ide o znečistenie spôsobí napr. jeden stroj o veľkej kapacite ako viac strojov s nízkou kapacitou. Je ľahšie čeliť škodlivému vplyvu na životné prostredie na jednej veľkej živočíšnej farme ako v tisícoch drobných hospodárstiev. To platí aj vtedy, keď koncentrácia vyvoláva závažné problémy spojené s prirodzeným odpadom, ako aj s umelým chemickým znečistením.

Vážnym problémom je komplexné riešenie odpadov z priemyslu, domácností, ako aj efektívne hospodárenie s organickými hnojivami určenými k výrobným účelom. Ekonomicky sa to prejavuje ako nové náklady a v jednotlivých prípadoch to dokonca ohrozuje budúcnosť veľkých koncentrovaných fariem. Existuje ovšem možnosť, aby sa výroba mäsa a mlieka neoddeľovala od tradičného kolobehu poľnohospodárstva, t. j. od refazi hnojivo—pôda—krmivo—mäso. Tak sa ochrana prírody prelína s modernou organizáciou výroby, kde sa výroba poľnohospodárskych surovín a ich spracovanie uskutočňuje v jednotnom technologickom procese v rámci poľnohospodárskeho priemyslového komplexu.

LEPŠIE PRACOVNÉ PODMIENKY INDUSTRIALIZOVANÉHO POĽNOHOSPODÁRSTVA

Postavenie človeka pracujúceho v industrializovanom poľnohospodárstve sa v mnohých smeroch zmenilo. Na jednej strane sa znížila rozmanitosť jeho práce, dospelo sa k špecializácii, na druhej strane sa využívajú hlbšie odborné vedomosti pre kvalifikované plnenie zverených úloh. Rýchly rast počtu odborne vyškolených kvalifikovaných pracovníkov zároveň znamená, že sa zvyšuje počet poľnohospodárskych pracovníkov, ktorých základné biologické, fyzické a technické znalosti potrebné pre pochopenie a riešenie otázok ochrany prírody a jej pretvárania sú na vyššej úrovni.

Vo veľkých podnikoch s rozmanitou činnosťou existuje možnosť meniť pracovné miesta aj v priebehu roka, predovšetkým pre pracovníkov v rastlinnej výrobe. Celá rada pracovných kolektívov je rozptýlená v niekoľkých obciach. Tu sa postupne utvárajú určité spoločenské tradície a formy spoluzitia vo veľkých podnikoch. Pritom je nutné prekonávať lokálne patriotické miestne i rezortné prežitky, ako aj nedostatky v sociálnej politike riadenia a vedenia ľudí.

Program sociálneho rozvoja poľnohospodárskych podnikov je príťažlivý nielen v priemysle, ale aj v poľnohospodárstve nitrianskeho okresu a stanovuje tieto úlohy:

Ľudia si osvojujú spoločenské vzťahy na základe svojho začlenenia do spoločenského procesu reprodukcie. Pri analýze tohoto vzťahu z hľadiska vytvárania socialistickej spoločnosti formulovali vo svojom diele K. Marx a F. Engels tieto predpoklady potrebné k tomu, aby si človek osvojil socialistické spoločenské vzťahy.

V prvom rade je to rozsiahly rozvoj predmetných výrobných síl. S nimi je späté predovšetkým riadenie výroby, techniky, technológie a ekonomiky a pre to vytvára dnes predpoklady intenzívny vedeckotechnický pokrok.

Druhým predpokladom je rozvoj osobnosti a masový rozvoj socialistickeho uvedomenia. S ním je späté riadenie sociálne politických problémov a v ňom sa premieta programová, ideovo-politická, politicko-organizátorská a kontrolná stránka vedúcej úlohy strany.

Tretou podmienkou je spôsob organizácie spoločenských vzťahov ľudí, t. j. systematický pohľad na funkciu spoločenského riadenia ako nástroj, od ktorého významne závisí vytváranie dvoch prvých predpokladov. Úlohou riadenia je vytvárať vo výrobnej a hospodárskej sfére dynamiku, proporionalitu výrobného, technic-

kého a ekonomického rozvoja. Spoločenskou úlohou riadenia je vytvárať a rozvíjať súlad spoločenských, čiastkových a individuálnych záujmov. To je súčasne spôsobené aj zmenou prostredia v zmysle prírodného aj spoločenského prostredia.

Vo veľkých industrializovaných poľnohospodárskych podnikoch dochádza aj k značným spoločenským zmenám. Vzťahy na pracoviskách sa stávajú viacej organizovanými a právne upravenými; pracujúci človek sa tak dostáva na vyššiu úroveň spoločenských vzťahov. Vyššia produktivita poľnohospodárskej práce zabezpečuje zodpovedajúce príjmy. Dochádza k rozšíreniu voľného a k skracovaniu pracovného času.

ZÁVER

Plánovite chrániť prostredie pre pracovníkov moderného poľnohospodárstva, pre poľnohospodárske obyvateľstvo a pretvárať ho je úlohou, ktorá vyžaduje mnoho času a prostriedkov. Vyžaduje veľké úsilie ľudí, vedcov, organizátorov a značné finančné prostriedky. Program sociálneho rozvoja poľnohospodárskych podnikov v okrese Nitra je návodom na zabezpečenie tejto činnosti, t. j. rozširovať prírodné a spoločenské prostredie v záujme ľudí.

Ing. Fabián Majerčík, Vysoká škola poľnohospodárska, Nitra

VÝSLEDKY VÝZKUMU SOCIOLOGICKÉHO PRACOVISŤE VÚEZVŽ PRAHA V ŠESTÉ PĚTILETCE

Výzkumná kapacita pracoviště byla v šesté pětiletce soustředěna především na řešení hlavního úkolu *Sociální plánování v zemědělsko-potravinářského komplexu*, který byl součástí čtvrtého programu státního plánu ekonomického výzkumu. Koordinátorem řešení hlavního úkolu byl ing. M. Jiříčka, CSc. Cílem hlavního úkolu byl výzkum podkladů k zavedení a zkvalitnění plánovitě péče o pracovníky v zemědělských a potravinářských podnicích. K splnění cílů hlavního úkolu přispívaly čtyři dílčí úkoly, z nichž každý řešil specifickou část problematiky.

Klíčovým úkolem pro celkové řešení byl dílčí úkol *Předpoklady, metody a funkce sociálního plánování*, jehož odpovědným řešitelem byl ing. M. Jiříčka, CSc. Řešení úkolu bylo rozvrženo do čtyř etap. Řešení první etapy *Problémy vztahu a vazeb plánu sociálního rozvoje na plánovací soustavu ZPoK* bylo ukončeno v roce 1977. V této etapě byl formulován první, spíše orientační návrh vymezení pozice a obsahu plánování sociálního rozvoje v zemědělství. Bylo využito poznatků ze sestavování komplexních programů péče o pracující a experimentálně ověřovaných plánů sociálního rozvoje ve vybraných organizacích. Byla provedena analýza došavadního pětiletého a ročního plánu zemědělských podniků, kádrových programů, kolektivních smluv, plánů společensko-sociálního rozvoje a současně byly charakterizovány jejich vzájemné vazby a vztahy včetně vazeb na metodiky komplexních programů a plánů sociálního rozvoje. Ve dvou variantách byly formulovány návrhy na začlenění plánování sociálního rozvoje do komplexního sociálně ekonomického plánu na úrovni podniku. V rámci úkolu byly definovány a vymezeny první normativní zásady pro plánování sociálního rozvoje.

V roce 1978 pokračovalo řešení dílčího úkolu druhou etapou *Sociální plánování a jeho nástroje v systému plánovitěho řízení zemědělství*. Závěrečná zpráva etapy navázala na závěry první etapy výzkumu a zahrнула ve svém řešení další poznatky z experimentálních ověřování plánů sociálního rozvoje kolektivů pracovníků v zemědělství. Obsahovala ukazatele, nezbytné pro zahrnutí do plánu na úrovni resortu, středního článku řízení a zemědělského podniku i další ukazatele analytické a statistické. Závěrečná zpráva obsahovala i konkrétní návrh na začlenění plánu sociálního rozvoje do komplexního plánu zemědělského podniku. Dopracování a pro-

hloubení tohoto návrhu bylo uskutečněno v roce 1979 v etapě *Postup sociální analýzy, její nástroje a prohlubování metodiky plánování sociálního rozvoje*. Výsledky výzkumu směřují k dalšímu prohloubení metodiky plánování sociálního rozvoje a obsahují vedle metodiky analýzy sociálního rozvoje, ukazatele pro centrální orgány, střední články řízení a podnikovou úroveň, stanovení postupu výpočtu normativních hodnot, orientační finanční normativy pro navržené ukazatele a shrnutí platných norem, normativů a ukazatele pro plánování sociálního rozvoje.

Řešení problematiky dílčího úkolu bylo ukončeno v roce 1980 syntetickou zprávou za dílčí úkol jejímž výsledkem je návrh plánování kádrového, personálního a sociálního rozvoje v sedmé pětiletce v resortu zemědělství a výživy.

Druhý dílčí úkol *Vyrovňování pracovních a životních podmínek mezi zemědělstvím a průmyslem a mezi vesnicí a městem*, jehož odpovědným řešitelem byl dr. ing. J. Šíma, CSc., řešil část plánové péče o pracovníky zabývající se okruhem pracovních a životních podmínek. Prvním krokem řešení byla etapa ukončená v roce 1978 *Vliv koncentrace a specializace zemědělské výroby a vědeckotechnického rozvoje na pracovní a životní podmínky pracovníků v zemědělství*. Závěrečná zpráva etapy vyhodnotila vliv procesu koncentrace, specializace a vědeckotechnického rozvoje na změny pracovních a životních podmínek v zemědělství, především se zřetelem na jejich srovnání s pracovníky jiných odvětví. Výsledky byly využitelné v rozvoji podnikové péče o pracovníky a v sociálním plánování v resortu. Etapa byla řešena v návaznosti na problematiku vyrovňování podmínek mezi zemědělstvím a průmyslem a koordinována s ostatními úkoly pracoviště.

V roce 1978 byla vyřešena etapa *Návrh na použití normativů v systému plánovitěho řízení zemědělství v oblasti zlepšování životních a pracovních podmínek*. Sociální normativy koncipované jako orientační normativy nákladovosti sociálních činností a materiálně technického vybavení zemědělských podniků pro tyto činnosti byly formulovány v úzké návaznosti na ekonomiku podniku a jejich materiálně technickou základnu. Tyto normativy byly rozčleněny na globální, stanovující rozsah a úroveň sociálního rozvoje podniku jako celku, a na dílčí orientační normativy, stanovující rozsah a úroveň jednotlivých sociálních činností podniku (podnikové vzdělávání, závodní zdravotnictví, předškolní zařízení, závodní stravování atd.). Jejich praktické uplatnění na podnikové i nadpodnikové úrovni ovšem vyžaduje ještě další fázi ověřování, experimentování a prohlubování metodických přístupů k jejich tvorbě.

Na druhou etapu navázala v roce 1979 třetí *Sbližování podmínek mezi městem a venkovem*. Cílem řešené etapy bylo zkoumat hlavní mechanismy procesu sbližování životních podmínek mezi městem a venkovem. V dlouhodobém vývoji se podařilo na hlavních ekonomických a sociálních úsecích odstranit nebo zmírnit neodůvodněné rozdíly mezi městem a venkovem. Přesto nejsou dořešeny všechny problémy a nadále trvají v některých sférách rozdíly, především v rozvoji výrobních sil, ve stupni dělby práce, v sociálně ekonomické skladbě obyvatelstva a jeho demografických znacích, v profesní a územní mobilitě, v infrastruktuře a životním prostředí. Výzkum různorodých mechanismů procesu sbližování byl proveden kombinovanými technikami, včetně terénního výzkumu na výběrech městské ($N = 1215$) a venkovské ($N = 1128$) populace.

Bylo konstatováno, že hlavním obsahem plánování sociálního rozvoje v resortu při dalším sbližování životních podmínek mezi městem a venkovem zůstává zlepšování infrastruktury venkovských obcí (především základních druhů vybavenosti v menších obcích), pracovního prostředí a ostatních pracovních podmínek, včetně zlepšování sociální struktury pracovních kolektivů v zemědělství. Bylo doporučeno vytvořit koordinovaný systém sdružování prostředků na úrovni podniků a národních výborů k řešení nejnaléhavějších disparit souvisejících s prací a životem ve spádových oblastech podniků a venkovských obcí.

V roce bylo řešení dílčího úkolu ukončeno syntetickou zprávou. Výsledkem řešení byla komplexní analýza pracovních a životních podmínek pracovníků v zemědělství v nové etapě rozvoje socialistické zemědělské výroby a předložení návrhů na jejich další zlepšování prostřednictvím plánovitěho řízení kádrového, personálního a sociálního rozvoje.

Řešení dvou již uvedených dílčích úkolů doplňoval vhodně třetí dílčí úkol *Výzkum stabilizačních a motivačních faktorů práce v zemědělství a v potravinářském průmyslu v podmínkách kooperace a integrace*, jehož odpovědným řešitelem byl ing. M. Jiříčka, CSc. Zde byla soustředěna pozornost řešení problematiky plánové péče o pracovníky na úsek zkvalitňování sociální struktury kolektivu pracujících.

V letech 1976—1977 byla řešena etapa *Změny v charakteru práce a v postavení člověka v podnicích ZPoK v různém stupni kooperačních vazeb*. Závěrečná zpráva etapy ukázala sociální důsledky procesu kooperace a integrace podniků ZPoK, a to zejména pokud jde o změny v pracovním životě jednotlivých pracovníků, projevující se ve změněném pracovním postavení a ve změnách charakteru vykonávané práce. Mimoto přinesl výzkum řadu poznatků zejména v souvislosti s členěním respondentů výběrového souboru podle jejich dřívější a současné pracovní příslušnosti a podle jejich sociálně pracovní diferenciace nazírané z různých hledisek. Závěrečná zpráva ukázala hlavní tendence, které se projevují u jednotlivých sociálních skupin zemědělských pracovníků v důsledku procesu kooperace a integrace, a dále tak podklady pro řešení těchto otázek v rámci výrobně ekonomického a sociálního plánování.

V roce 1978 byla řešena etapa *Faktory fluktuace pracovních sil v zemědělských podnicích a návrhy na její omezení soustavou ekonomických i mimoekonomických nástrojů*. Práce vycházela z teorie mobility a motivace pracovních sil a z poznatků jiných výzkumů v oblasti stabilizace a fluktuace zemědělských pracovníků. Vlastní zjištění byla diferencována podle příslušnosti sledovaných pracovníků a) k různým typům zemědělských podniků vzhledem ke stupni zapojení do mezipodnikových kooperačních a integračních vazeb a b) k různým sociálním skupinám z hlediska sociopersonálních, profesních a dalších osobnostních znaků.

Byly zjištěny hlavní příčiny flukтуаčních tendencí, rozdíly ve stupni stabilizace u jednotlivých skupin zemědělských pracovníků. U hlavních okruhů faktorů byl ukázán jejich vliv na postoje pracovníků k zemědělskému podniku a k práci v zemědělství. Vlastní výsledky byly srovnány s poznatky dalších výzkumů v rámci ZPoK. Vyústěním práce byl *Návrh soustavy ekonomických a mimoekonomických nástrojů na omezení fluktuace pracovních sil v zemědělství*, který vycházel ze všech okolností, jež působí na zemědělské pracovníky, a představuje praktická doporučení pro správné jednání s pracovníky a k vytváření podmínek pro jejich participaci na cílech zemědělského podniku.

V roce 1979 byla ukončena třetí etapa řešením dílčího úkolu *Motivační faktory práce v zemědělství v podmínkách kooperace a integrace*. Výzkum byl uskutečněn u 306 pracovníků deseti zemědělských podniků zapojených — podle obsahu a formy — do čtyř typů mezipodnikových kooperačních a integračních vazeb. Řešená etapa byla zaměřena na působení motivačních faktorů práce v zemědělství, které bylo sledováno prostřednictvím odrazu, jímž se projevilo v hodnocení, názorech a postojích zemědělských pracovníků k okolnostem pracovního i mimopracovního života. Bylo použito typologicko-statistického postupu, který využíval matematické kvantifikace získaných údajů a vztahů mezi nimi.

Analýza postojů ukázala vývoj hodnotové orientace zemědělců ve spojení se změnami v důsledku organizačně výrobní přestavby zemědělství i v odlišnostech mezi jednotlivými skupinami zemědělských pracovníků (zvláště vzhledem k zastávané pracovní roli a k zapojení do určitého typu kooperačních a integračních vazeb). Projevila se silná souvislost mezi stavem dílčích skutečností a úrovní jejich hodnocení i složitá podmíněnost při posuzování jevů komplexní povahy. Nižší stupeň spokojenosti, a tím i stabilizovanosti se projevil převážně v souvislosti s nevyhovujícími podmínkami práce a omezenými možnostmi sebeuplatnění pracovníků. Potvrdilo se, že pouze nepřetržitý a komplexně pojatý proces ovlivňování pracovníků může mít vliv na jejich hodnotovou orientaci a působil pozitivně na stabilizaci.

Řešení dílčího úkolu bylo ukončeno v roce 1980 syntetickou zprávou, která přispěla k prohloubení poznání motivačních a stabilizačních faktorů v podnicích ZPoK v souvislosti se změnami v dělbě a v charakteru práce a v postavení člověka v podniku.

Čtvrtý dílčí úkol *Postavení vybraných sociálních skupin v souvislosti s procesy koncentrace a specializace zemědělské výroby*, se věnoval otázkám péče o vybrané sociální skupiny. Odpovědným řešitelem úkolu byl ing. Z. Krůček, CSc. V rámci řešení tohoto úkolu bylo v roce 1977 ukončeno řešení dvou etap, z nichž první se týkala sociálního postavení zemědělské mládeže. Na základě dosavadního vývoje věkové, kvalifikační a profesní struktury mládeže pracující v zemědělství bylo provedeno empiricko-analytické srovnání se zpracovanými prognózami vývoje pracovních sil v zemědělství. Byly analyzovány otázky kvalifikace mladých pracovníků v zemědělství, jejich profesní zařazení a uplatnění v současném období, ale především v dalším výhledu v souvislosti s faktory uplatnění vědeckotechnického rozvoje v zemědělství. Byly zde řešeny otázky pracovních i mimopracovních pod-

mínek mládeže pracující v zemědělství a mládeže bydlící na venkově, ale pracující v ostatních odvětvích národních hospodářství. Byly stanoveny hlavní charakteristiky a rozdíly pracovních podmínek mezi zemědělstvím a průmyslem jak je hodnotí mladá generace. Zároveň byla stanovena váha jednotlivých rovin sociální diferenciace na vnitřní diferenciaci zemědělské mládeže, jako specifické biosociální skupiny.

Druhá etapa se zabývala problematikou sociálního postavení žen pracujících v zemědělství. Ve zprávě byl analyzován vývoj věkové, profesní a kvalifikační struktury žen pracujících v zemědělství. Charakterizuje se pozvolný proces maskulinizace trvale činných pracovníků v zemědělství, ale zároveň bylo poukázáno na výroby, kde seskupení žen je ještě značné a kde ženy budou i nadále nacházet široké uplatnění, což do jisté míry souvisí i s analyzovanou kvalifikací žen. Byly analyzovány jednotlivé okruhy pracovních podmínek a na základě analýz navrženy možné způsoby řešení negativních prvků v práci žen. Významnou roli měl i rozbor mimo-pracovních podmínek, z nichž některé, jak se ukázalo, mají často i širší dosah než vlastní pracovní podmínky. Na základě rozboru byly formulovány závěry a doporučení pro zlepšení péče o ženy pracující v zemědělství, které byly zaměřeny především na obsahovou náplň komplexních programů péče o pracovníky a plánů sociálního rozvoje.

V roce 1978 bylo ukončeno řešení etapy *Komplexní péče o osoby se změněnou pracovní schopností pracující v zemědělství v systému sociálního plánování*. Zpráva přinesla informace o sociálním postavení občanů se změněnou pracovní schopností (zps) pracujících v zemědělství v současné etapě rozvoje zemědělské velkovýroby. Stanovila specifické problémy těchto pracovníků jejich rozsah, naléhavost a na těchto základech se navrhuje jak tyto úkoly řešit. Byla provedena analýza zaměstnanosti a struktury pracovníků se zps v československém zemědělství. Na základě šetření v reprezentativním souboru osob byly charakterizovány pracovní a mimo-pracovní podmínky pracovníků se zps v československém zemědělství. Dále byla provedena analýza životní úrovně pracovníků se zps a úrovně péče zemědělských podniků o tyto pracovníky. Na tomto základě byly zformovány závěry práce, které vyúsťují v metodický návrh péče o pracovníky se zps v zemědělském podniku.

Na tuto zprávu navázala v roce 1979 etapa *Komplexní péče o důchodce v zemědělství v systému sociálního plánování*. V práci byla provedena analýza vývoje počtu zemědělských důchodců, hodnocena jejich pracovní účast v poproduktivním věku a rozpracována prognóza dalšího vývoje počtu a pracovní aktivity zemědělských důchodců. Dále se zabývala pracovními podmínkami pracujících důchodců, především pracovní právními vztahy, společenskou pozicí a charakterem vykonávané práce, časovými režimy práce a otázkami pracovního prostředí. Soustředila svoji pozornost i na jednu z nejzávažnějších otázek, tj. hodnocení životní úrovně a ekonomické situace zemědělských důchodců. Na tuto část logicky navázala další kapitola zabývající se mimopracovními podmínkami vzhledem k životnímu způsobu pracujících i nepracujících zemědělských důchodců. V závěru byl celkově hodnocen dosavadní stav úrovně podnikové péče o zemědělské důchodce. Na základě získaných poznatků byl zformulován metodický návrh péče o důchodce.

V roce 1980 bylo řešení dílčího úkolu ukončeno syntetickou zprávou *Postavení vybraných sociálních skupin v souvislosti s procesy koncentrace a specializace zemědělské výroby*, která přinesla informace o sociálním postavení vybraných skupin pracovníků, stanovila jejich specifické sociální problémy, jejich rozsah, naléhavost a na těchto základech předložila návrhy na řešení otevřených otázek.

Mimo řešení úkolů státního plánu ekonomického výzkumu byl na pracovišti řešen i dílčí úkol státního plánu základního výzkumu *Model sociálního plánování v zemědělsko-potravinářském komplexu*. Řešiteli úkolu byli ing. M. Jiříčka, CSc. a ing. Z. Krůček, CSc. Dílčí úkol byl součástí hlavního úkolu Ústav filosofie a sociologie ČSAV, jehož koordinátorem byl dr. ing. F. Kutta, DrSc. Výsledkem řešení je rámcové vytvoření dílčích modelů pro jednotlivé okruhy péče o pracovníky. Jedná se o model věkové struktury, o modelování sociálního rozvoje v závislosti na fondu vědeckotechnického rozvoje, synoptický model, model motivačního programu, model potřeby bytů a modelování sociálního plánování v oblastech. Celkově model vychází z cílové funkce způsobu života, který je determinován pěti hlavními komponentami: prací, zvyšování kvalifikace, volným a mimopracovním časem, rodinným životem a účastí na veřejném životě. Teoretické poznatky a výsledky výzkumu jsou průběžně experimentálně ověřovány ve vybraných zemědělských a potravinářských podnicích.

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÁ
ÚSTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ
PRO ZEMĚDĚLSTVÍ

VĚDECKÝ ČASOPIS
SBORNÍK ÚVTIZ

Sociologie zemědělství

ROČNÍK 16 (LIII) — PRAHA 1980